

ЕКОНОМІЧНІ НАСЛІДКИ СПАДУ ВВП ДЛЯ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ

В статті основну увагу приділено взаємозв'язку розвитку національної економіки та добробуту громадян. Досліджено вплив валового внутрішнього продукту на величину та динаміку заробітної плати; залежність між заробітною платою і заощадженнями та заощадженнями і інвестиціями; проаналізовано зв'язки між інвестиціями та валовим внутрішнім продуктом. Зроблено висновки та наведено пропозиції

Ключові слова: валовий внутрішній продукт, заробітна плата, заощадження, інвестиції.

S. V. MOROZ

Khmelnitskyi National University

THE ECONOMIC CONSEQUENCES OF THE DECLINE IN GDP TO THE POPULATION OF UKRAINE

The aim of the research articles dependencies: salary of GDP; savings from wages; investment of savings; GDP on investment. That, in turn, will develop appropriate conclusions and strategic directions for future research. GDP stands baseline source wages in the country have created the product, so these values are closely related. According to our studies the dynamics of GDP and wages are almost identical negative trend noted in determining GDP and wages in dollar terms as GDP fell by 2.2 times, and the average monthly wage of 2.18 times in 2015 compared to pre-crisis 2013 year. It is clear that to ensure the economic growth necessary investments such source is household savings. In Ukraine noted the low level of savings, generating the same level of investment. Thus a vicious circle is formed which is not so easy to break.

Keywords: gross domestic product, wages, savings.

Актуальність теми. Недовиробництво валового внутрішнього продукту призводить до суттєвих негативних явищ: зокрема до зниження рівня реальної заробітної плати, зростання інфляції, скорочення інвестицій. Інвестиції – це складне та змістовне поняття, що інтегрує в собі різні економічні процеси, які впливають на виробництво, розподіл, обмін і споживання, тобто вони є фундаментальною основою суспільного економічного відтворення.

Між темпами економічного зростання, наявністю інвестиційних ресурсів в економіці величиною заробітної плати та її частиною у вигляді заощаджень існує пряма залежність.

Низький рівень ВВП породжує низький рівень заробітної плати, яка породжує недостатній рівень заощаджень, які, в свою чергу, – низький рівень інвестицій, тобто це замкнуте коло проблем. Нестача заощаджень породжує нестачу інвестицій → невідповідність якості основного капіталу → низькі обсяги випуску і низьку якість продукції → низькі доходи → нестачу заощаджень → нераціональну пропорцію в розподілі доходу між споживанням і заощадженнями → національну інституційну структуру розподілу заощаджень.

Аналіз останніх досліджень. Теоретичні питання щодо характеру зв'язку між інвестиціями та конкурентоспроможністю та місця інвестицій у контексті конкурентної політики держави, зокрема й з урахуванням трансформаційних процесів в економіці, мають досить високий ступінь наукової розробки. У цьому напрямку можна виділити макромоделі Дж. Кейнса, В. Фрідмана, С. Фішера, Харрода-Домара, Р. Солоу, Кобба-Дугласа та ряду інших [1], в яких інвестиційна діяльність є одним із важливіших макропараметрів моделювання економічного розвитку. Дана проблематика знайшла широке відображення й у працях вітчизняних науковців: А. Гальчинського [2], В. Геєця [2, 3], В. Семиноженка [2], О. Субочева та ін.

Постановка завдання. Існує нагальна необхідність дослідження взаємозв'язку між ВВП, заробітною платою, заощадженнями, інвестиціями, ВВП в умовах скорочення їх реальних рівнів. Виникає потреба в оцінці ситуації, дослідженні залежностей заробітної плати від ВВП; заощаджень – від заробітної плати; інвестицій – від заощаджень; ВВП – від інвестицій. Це, в свою чергу, дозволить розробити відповідні висновки та стратегічні напрями подальших досліджень.

Викладення основного матеріалу. В Україні є недвозначний вислів: «Заможна держава – багата родина». Критерієм оцінки заможності держави виступає ВВП країни, а добробуту родини – її дохід, як правило, представлений заробітною платою. Заробітна плата, з одного боку, виступає частиною ВВП, а з іншого є джерелом заощаджень, відповідно й інвестицій, які, в свою чергу, є складовою частиною ВВП. Відтак усі ці три складові пов'язані між собою. Схематично це можна зобразити наступним чином.

В Україні ситуація з ВНП складається неоднозначна та насторожлива, проаналізуємо його динаміку за 2005–2015* роки, для чого складемо таблицю 1.

Так, ВВП України у гривневому вимірі за усі наведені роки дослідження має стійку щорічну зростаючу тенденцію, лише у 2009 році був відмічений незначний спад, що ілюструє рисунок 2. Але при розгляді динаміки ВВП у доларовому вимірі, можна констатувати, що ситуація не така вже й радужна навіть

навпаки катастрофічна. Виявляється, що ВВП України за роки її незалежності максимальним був у 2013 році і становив за нашими розрахунками 178683 млн дол., а його динаміка в доларовому еквіваленті має дещо інший характер, спад відмічено не тільки у 2009 році але й у 2014 та прогнозованому 2015 році. При чому спад досить значний: в 2014 році він склав 39542 млн дол., а у 2015 згідно з прогнозом – 55760 млн дол. Такого низького рівня ВВП, який очікується, країна не мала впродовж останніх 10 років. Стає зрозуміло чому офіційна статистика не наводить дані ВВП, виражені у доларах США, проте, на нашу думку, це найбільш об'єктивний та співвимірний показник, від якого варто відштовхуватись при проведенні економічних досліджень.

Рис. 1. Роль заробітної плати, заощаджень та інвестицій у формуванні ВВП

Таблиця 1

Динаміка ВВП України за 2005–2014 роки [4]

Роки	Валовий внутрішній продукт у фактичних цінах, млн. грн.	Валовий внутрішній продукт, млн. дол.
2005	457325	89412
2006	565018	111885
2007	751106	148734
2008	990819	187473
2009	947042	121474
2010	1079346	136014
2011	1299991	163154
2012	1404669	175780
2013	1465198	183311
2014	1566728	130908
2015*	1751000	83381

* прогноз на 2015 рік за даними НБУ [5]

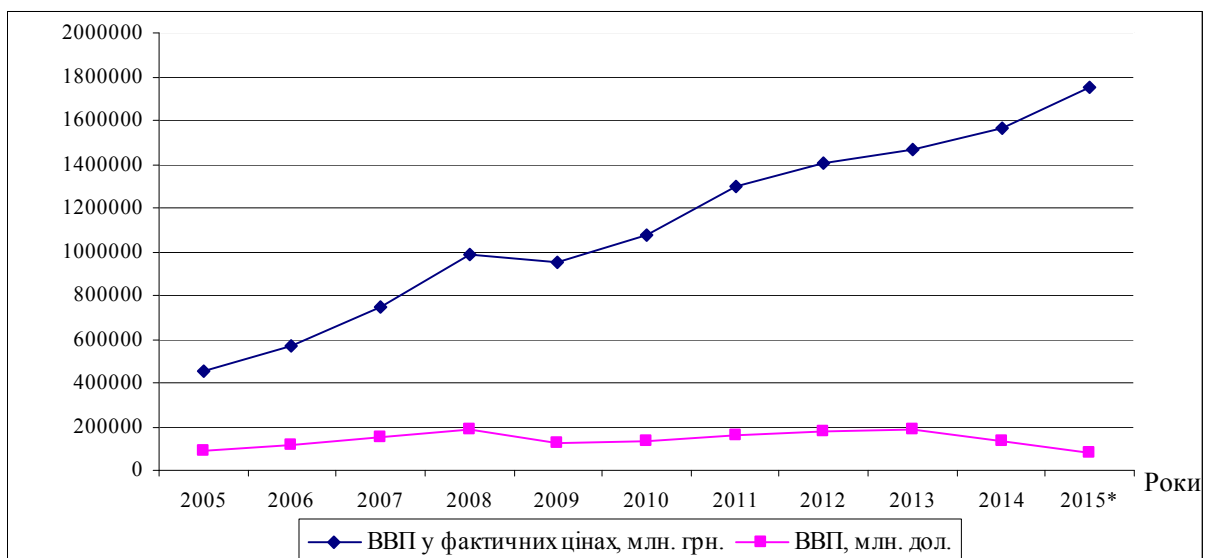

Рис. 2. Динаміка ВВП України

Для аналізу ситуації із заробітною платою в Україні за аналогічний період сформуємо таблицю 2 з відповідними даними.

Динаміка заробітної плати в Україні за 2005–2014 роки [4]

Роки	Середньомісячна заробітна плата, грн.	Середньомісячна заробітна плата, дол.	Заробітна плата всього, млн грн.	Заробітна плата всього, млн дол.	Питома вага заробітної плати у ВВП, %
2005	806	157,58	160621	31403,27	35,12
2006	1041	206,14	205120	40617,80	36,30
2007	1351	267,52	278968	55241,18	37,14
2008	1806	341,71	366387	69324,21	36,98
2009	1906	244,48	365300	46855,93	38,57
2010	2239	282,15	449553	56650,45	41,65
2011	2633	330,45	529133	66408,48	40,70
2012	3026	378,67	609394	76259,41	43,38
2013	3265	408,48	630734	78910,95	43,05
2014	3480	290,77	611656	51106,93	39,04
2015*	3944	187,81	142 789	6799,48	-

* - дані за 1 квартал

Згідно з табл. 2 середньомісячна заробітна плата має тенденцію до зростання впродовж 2005–2015 років, в абсолютному вимірі вона зросла на 3138 грн, у відносному – на 489,33%. Але українці краще жити не стали при зростанні заробітної плати майже у 5 разів, якщо проаналізувати їх заробітну плату в доларовому еквіваленті.

Питома вага загальної заробітної плати в структурі ВВП зростала з 2005 по 2012 р. з 35,12 до 43,38% у 2013 році відбувся спад до 43,05%, а у 2014 – до 39,04%.

Рис. 3. Динаміка заробітної плати в Україні

Якщо поглянути на рисунки 2 та 3, то можна помітити абсолютно ідентичну тенденцію щодо динаміки ВВП та заробітної плати в гривнях, аналогічно ідентичні динаміки ВВП та заробітної плати в доларовому еквіваленті.

Таким чином, можна стверджувати, що між змінами ВВП та заробітної плати існує прямий зв'язок.

Проаналізуємо зв'язок між заробітною платою та заощадженнями населення, оскільки саме останні є джерелом інвестиційних ресурсів.

Згідно з табл. 2, заощадження населення в подовж 2005–2014 років мають суперечливу тенденцію: так, їх величина зростала в періоди піднесення 2005–2007, 2011–2012 роки та скорочення у кризові роки 2008, 2013–2014 роки. Інші тенденції відмічено щодо наявного доходу: так, у гривнях він зростав у 2005–2013 рр., у доларовому еквіваленті аналогічно за виключенням спаду у 2009 році. Частка заощаджень в наявному доході та в заробітній платі мають ідентичну залежність, вона спадала протягом 2005–2008 рр., у 2009–2010 зростала та у 2011–2014 роки знову почала спадати і досягла свого дна у 2015 році.

Динаміка заощаджень в Україні за 2005–2014 роки [4]

Роки	Заощадження, млн грн.	Заощадження, млн дол.	Наявний дохід, млн грн.	Наявний дохід, млн дол.	Частка заощаджень в наявному доході, %	Частка заощаджень в заробітній платі, %
2005	41207	8056,45	298275	58316,23	13,82	25,65
2006	37044	7335,44	363586	71997,18	10,19	18,06
2007	37840	7493,07	470953	93258,01	8,03	13,56
2008	22496	4256,48	634493	120052,64	3,55	6,14
2009	69884	8963,81	661915	84901,83	10,56	19,13
2010	142289	17930,56	847949	106854,35	16,78	31,65
2011	124282	15597,93	988983	124121,65	12,57	23,49
2012	150234	18800,24	1149244	143816,09	13,07	24,65
2013	110888	13873,17	1215457	152065,48	9,12	17,58
2014	81587	6817,00	1191139	99525,65	6,85	13,34
2015*	7 884	375,43	270 178	12865,62	2,92	5,52

* - дані за 1 квартал.

Динаміку заощаджень наведено на рисунку 4.

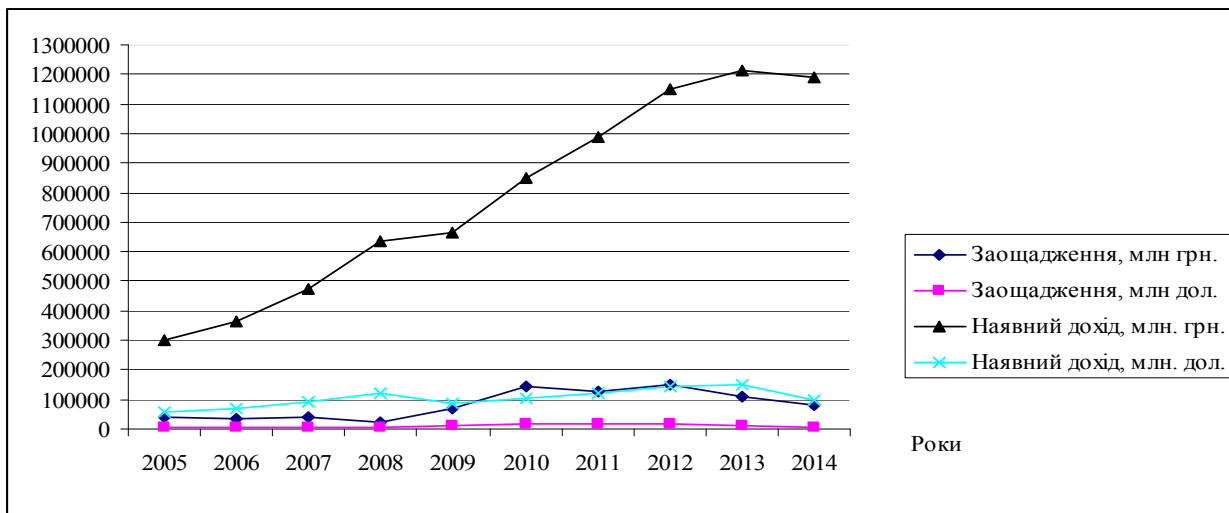

Рис. 4. Динаміка заощаджень та наявного доходу в Україні

Згідно з рис. 3, незважаючи на суттєве зростання наявного доходу, вираженого в гривнях, заощадження не зростали відповідними темпами. Така ситуація пояснюється низьким рівнем життя населення та значними витратами на споживання. Співвимірними є прирости наявного доходу, вираженого в доларах США та прирости заощаджень в доларах США.

Заощадження виступають джерелом інвестицій відтак проаналізуємо їх величину та динаміку в Україні.

Капітальні інвестиції в Україні протягом 2006–2009 та 2010–2012 років мали тенденцію до зростання, у 2010, 2013–2014 роках вони спадали. Необхідно відмітити скорочення величини капітальних інвестицій за рахунок коштів державного бюджету та інших джерел; зростання за рахунок передусім власних коштів підприємств, кредитів банків, коштів населення; сталими залишались інвестиції за рахунок місцевих бюджетів та іноземних інвесторів.

Оскільки ми досліджуємо вплив заощаджень на інвестиції, проаналізуємо їх питому вагу в загальній величині капітальних інвестицій за допомогою рисунка 5.

Питома вага капітальних інвестицій за рахунок заощаджень населення коливалась в діапазоні 14,66%–25,95%, станом на 2014–2015 роки він становив 19,29 та 20,92%. Дані інвестиції сформовано за рахунок банківських кредитів та коштів населення, інвестованих у будівництво, причому у відносному виразі вони вирівнялись у 2015 році на рівні 10%.

На основі даних щодо ВВП та інвестицій визначимо мультиплікатор інвестицій, для чого сформуємо таблицю 5.

Динаміка капітальних інвестицій в Україні за 2005–2014 роки [4]

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015*
Усього, млн грн.	148972,3	222678,8	272074,1	192878	189060,6	259932,3	263727,7	247891,6	204061,7	98725
Усього, млн дол.	29499,5	44094,8	51479,2	24739,9	23824,5	32622,6	33002,8	31013,6	17050,4	4701,2
у т.ч. за рахунок										
коштів державного бюджету, млн грн.	9605,31	15077,35	15402,9	8360,8	10952,2	18394,6	16530,9	6243,5	1511,2	906,4
коштів місцевих бюджетів, млн грн.	6732,23	9370,37	12498	5914,5	6367,7	8801,3	8307,7	7036,7	5276,8	2048,5
власних коштів підприємств та організацій, млн грн.	89136,28	130514,77	161277,2	127435,4	114963,6	152279,1	156149,3	157122	145883,7	68448,6
кредитів банків та інших позик, млн грн.	21259,12	38127,76	48685,2	25587,5	23336,2	42324,4	42526,9	36650	17992,3	10114,2
коштів іноземних інвесторів, млн грн.	5094,16	7251,31	8087	8209,4	4067,7	7196,1	-	4009,5	5536,6	4040,2
коштів населення на будівництво житла, млн грн.	5110,43	18428,50	21084,2	2683,5	20830,2	19572,9	21975,1	27686,2	21365,6	10534,8
інших джерел фінансування, млн грн.	9762,22	3908,81	5039	10298,2	8543	11363,9	18237,8	9143,7	6495,5	2631,9

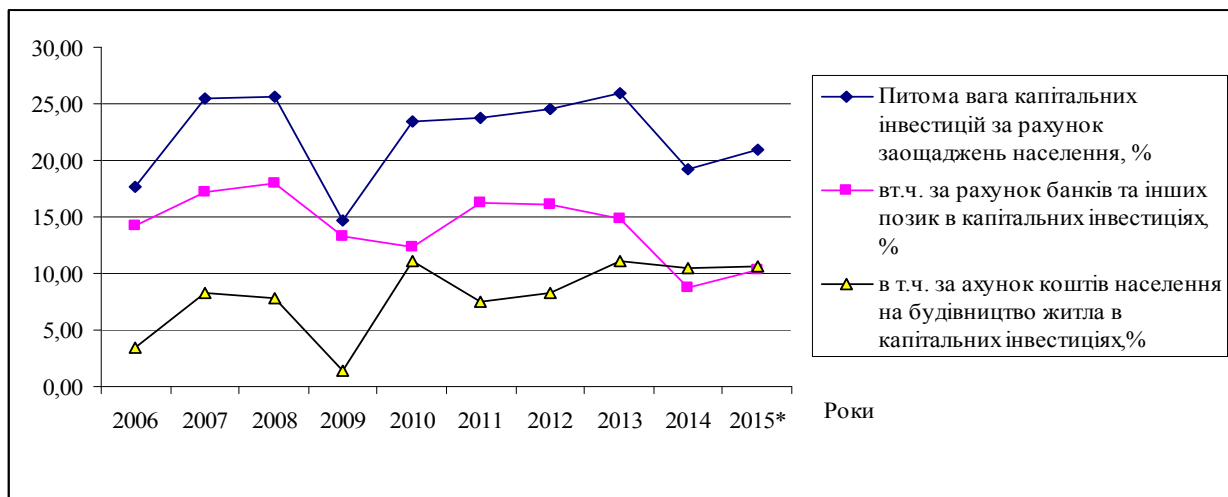

Рис. 5. Динаміка питомої ваги капітальних інвестицій джерелом яких є заощаджень населення

Динаміка мультиплікатора інвестицій в Україні за 2006–2014 роки [4]

Роки	Приріст ВВП, млн грн.	Приріст капітальних інвестицій, млн грн.	Мультиплікатор інвестицій (грн.)	Приріст ВВП, млн дол.	Приріст капітальних інвестицій, млн дол.	Мультиплікатор інвестицій (дол.)	Питома вага капітальних інвестицій у ВВП, %
2006	107693	37798,232	2,8492	22472	7764	2,8946	26,37
2007	186088	73706,553	2,5247	36849	14595	2,5247	29,65
2008	239713	49395,235	4,8530	38739	7384	5,2461	27,46
2009	-43777	-79196,1	0,5528	-65999	-26739	2,4682	20,37
2010	132304	-3817,4	-34,6581	14540	-915	-15,8835	17,52
2011	220645	70871,7	3,1133	27141	8798	3,0848	19,99
2012	104678	3795,4	27,5802	12625	380	33,2085	18,78
2013	60529	-15836,1	-3,8222	7531	-1989	-3,7858	16,92
2014	101530	-43829,9	-2,3165	-52403	-13963	3,7529	13,02

Згідно з табл. мультиплікатор інвестицій в гривневому виразі в останні роки є від'ємним, це говорить про те, що приріст ВВП відбувається за рахунок скорочення інвестицій та зростання витрат на

споживання, що не дає підстав до росту ВВП в майбутніх періодах. В доларовому еквіваленті мультиплікатор інвестицій дещо відрізняється, порівняння мультиплікатора в гривневому та доларовому еквівалентах потребує, на нашу думку, подальшого дослідження.

Питома вага капітальних інвестицій у ВВП України коливалась в межах від 29,65% до 13,02%, відповідно у 2007 та 2014 роках, цілому питома вага капітальних інвестицій у ВВП має спадний характер з 2007 по 2014 р.

Висновки та пропозиції

ВВП виступає базовим показником, джерелом заробітної плати в країні є створений продукт, відтак ці величини тісно пов'язані між собою. Згідно з нашими дослідженнями, динаміка ВВП та заробітної плати є практично ідентичними, негативна тенденція відмічена при визначенні ВВП та заробітної плати в доларовому еквіваленті. Так, ВВП знизився у 2,2 рази, а середньомісячна заробітна плата – у 2,18 рази в 2015 році у порівнянні з до кризовим 2013 роком.

Для того, щоб ВВП виріс до рівня 2013 року (183311 млн дол.), необхідний ріст економіки, якщо він складе 5% щорічно, то Україні необхідно 16 років (пораховано за формулою складного відсотка). Зрозуміло, що без цього росту підвищення зарплат, пенсій та стипендій забезпечити не можна. Але є ще інша проблема: цей ріст необхідно ще забезпечити, по суті, в умовах окупації Донбасу та анексії Криму.

Зрозуміло, що для забезпечення росту економіки України необхідні інвестиції, але їх неможливо взяти, адже зовнішні інвестори не поспішають вкладати кошти в країну, де по суті йде війна, а міжнародні інституції теж не хочуть позичати через значні обсяги запозичень та можливий дефолт.

Залишаються внутрішні джерела: наші підприємства, люди, банки. А в нас поки що йде вилучення капіталу. Люди забирають гроші з банків, банки втрачають фінансову спроможність, іноземці переказують свої гроші за кордон. В 2014 році збитки підприємств України становили 400 мільярдів гривень, а прибутки всіх економічних суб'єктів – 195 мільярдів. Збитки у два рази більші, аніж прибутки.

Тому, на наш погляд, одним з джерел є заощадження домогосподарств. Заощадження формуються передусім з заробітної плати, питома вага якої становить у ВВП країни 39–43%. Але ми вже писали, що середньомісячна заробітна плата в доларовому еквіваленті знизилась у 2,18 рази. Проте це ще не все: в Україні значно зросли ціни практично на все, відтак пересічні українці стали більше витратити на товари споживчого призначення, що призвело до скорочення питомої ваги заощаджень у заробітній платі майже вдвічі з 25,65% до 13,34% у 2014 році. Тому люди стали менше заощаджувати, рівень доходів та витрат не дозволяє їм цього робити. Та й самі заощадження скоротились в гривнях у 1,84 рази, в доларах США – у 2,76 рази в 2014 році по відношенню з 2012 роком, коли вони були максимальні. Питома вага заощаджень в наявному доході ще нижча і в 2014 році складає 6,85%. Низький рівень заощаджень породжує такий же рівень інвестицій.

Один з факторів покращення ситуації в Україні – це науково-технічний, пов'язаний з інноваціями. Якщо збільшуються інформаційна економіка, інтернет-економіка, біологічні інновації у виробництві, тоді капітал, що зростає, приносить ще додатковий приріст вартості, пов'язаний з інноваціями. Але і цього не слід очікувати. Так, величина капітальних інвестицій у 2014 році скоротилась на 59666 млн грн відносно 2012 року. Мультиплікатор інвестицій у 2013-2014 році є від'ємною величиною, що вказує на споживацький, а не на інвестиційний розвиток економіки України. Іншими словами вижимають з наявних виробничих фондів усе, що можна, не думаючи про завтрашній день, про зростання рівня конкурентності на внутрішньому та зовнішніх ринках.

Негативну динаміку має показник питомої ваги капіталовкладень у ВВП України, починаючи з 2007 року вони знизились з 29,65% до 13,02% у 2014 році.

Перспективи росту ВВП все ж за певних умов можливі, оскільки економіка живе за законами циклів. Тож можна зростати декілька років поспіль і на 5%, і на 10%, а потім різко впасти. 5% у середньому за рік – це гарні очікувані темпи. Європейські країни вважають позитивним зростання, якщо воно становить 2–4% за рік.

Якби всі позитивні фактори зійшлися, тоді ми мали б змогу зростати щороку на 10–12%. Тоді б рівень 2013 року ми відновили удвічі швидше. Але, на жаль, ситуація зараз схожа на ту, що була у 1992–1993 роках. Тоді ми втратили російські ринки через розпад Союзу і реструктуризацію економіки. Тепер втрачаємо російські ринки через війну. Тоді сума факторів призвела до того, що у 90-х ми 9 років падали у обсягах виробництва.

Необхідно розуміти: для того, щоб економіка розвивалась, потрібні інвестиції, а для цього повинна бути довіра до держави. Тільки після того як почнуть зростати інвестиції, можна говорити про технологічний розвиток економіки, реальний ріст заробітної плати, пенсій та добробуту громадян нашої держави. Перші кроки вже зроблено: відновлено співпрацю з МВФ; реструктуризовано зовнішні борги держави та комерційного сектору; НБУ понизив ставку рефінансування у вересні на 8% з 30 до 22%, що дасть змогу здешевити кредити; відмічено притік депозитів у банки; виконуються Мінські домовленості щодо перемир'я на Донбасі, підписано нові – в Парижі.

Україна може вийти з даної кризи виключно завдяки інвестиціям у традиційні та нові сектори економіки, необхідне оновлення наявних виробничих потужностей та створення нових, що дасть

передумови виходу українським підприємствам на нові ринки і зробить їх більш незалежними від російських ринків і більш конкурентоспроможними.

Література

1. Базелевич В.Д. Макроекономіка : підручник / Базелевич В.Д., Базелевич К.С., Баластрик Л.О. ; за ред. В.Д. Базелевича. – 4-е вид., перероб. і доп. – К. : Знання, 2008. – 743 с.
2. Гальчинський А. Україна: наука та інноваційний розвиток / Гальчинський А., Гесць В., Семиноженко В. — К., 1997.
3. Економіка України: стратегія і політика довгострокового розвитку / за ред. В. М. Гейця. — К. : Ін-т екон. прогнозів., Фенікс, 2003.
4. Державний комітет статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>
5. Національний банк України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nbu.gov.ua>

Надійшла 10.09.2015; рецензент: д. е. н.